

Bijkomende eisen voor verrijkmateriaal: de puntjes op de i

Tekst: Sarah De Smet (Varkensloket), Suzy Van Gansbeke (Departement Landbouw en Visserij) en Karlien De Paepe (Dienst Dierenwelzijn)

Sinds 1 september 2018 zijn er strengere eisen voor het verrijkmateriaal voor varkens. Minimale invullingen zoals alleen een ketting en harde kunststof voorwerpen voldoen niet meer als enige verrijkmateriaal. Bovendien moet elke varkenshouder regelmatig zelf de mate van interesse voor (of het effect van) het verrijkmateriaal evalueren. Verrijking is immers geen doel op zich maar een middel om een meer stimulerende omgeving te creëren en ongewenst gedrag te voorkomen. Als de verrijking niet het gewenste effect heeft, zal meer, een ander of een bijkomend materiaal moeten worden voorzien.

In dit eerste artikel zetten we een aantal concrete voorbeelden van verrijkmaterialen op een rij. In een tweede artikel wordt gefocust op de methodes die kunnen worden aangewend om het verrijkmateriaal te beoordelen.

In het artikel wordt een onderscheid gemaakt tussen (1) verrijkmaterialen die als enige verrijking voldoen aan de huidige eisen, (2) verrijkmaterialen die toegelaten zijn, maar moeten aangevuld/gecombineerd worden met verrijkmateriaal uit de eerste categorie en (3) materialen die niet mogen worden gebruikt. Indien echter uit de beoordeling blijkt dat het verrijkmateriaal (zelfs uit de eerste categorie) onvoldoende wordt gebruikt of bepaalde diergebonden indicatoren teveel afwijken, moet ander verrijkmateriaal, meer verrijkmateriaal (bv. grotere hoeveelheid of vaker verstrekt) of een combinatie van meerdere verrijkmaterialen worden voorzien.

Welk verrijkmateriaal is voldoende?

De eigenlijke oorzaak van (staart)bijtgedrag is vaak moeilijk vast te stellen, maar verveling en een monotone omgeving hebben een belangrijk aandeel hierin. Om varkens een complexe(re) omgeving aan te bieden, legt de Europese wetgeving op dat alle varkens van alle leeftijdsgroepen/diercategorieën permanent moeten beschikken over voldoende materiaal om te onderzoeken en mee te spelen. Dit geldt m.a.w. voor de biggen in het kraamhok en de biggenbatterij, de zeugen in de dekaafdeling, de groepshuisvesting en het kraamhok, de vleesvarkens, de (zoek)beren, de dieren in de quarantaineafdeling en de dieren in de ziekenboeg.

Het verrijkmateriaal moet goed bereikbaar zijn voor alle varkens (bv. niet gemonteerd naast de drinknippel of de voederbak) zodat het zelf geen oorzaak is van competitie en agressie. Hang het (niet losse) materiaal bij voorkeur op met een ketting, knoop het vast of bevestig het in of aan een houder die aan de wand of de box is gemonteerd. Bovendien is het verrijkmateriaal schoon en veilig zodat de gezondheid van de varkens niet in het gedrang komt. Ideaal verrijkmateriaal voldoet ook aan volgende eigenschappen: eetbaar, kauwbaar, onderzoekbaar en vervormbaar. Enkele voorbeelden van mogelijke verrijkmaterialen worden in **tabel 1** weergegeven. Dit is uiteraard geen volledige tabel.

Stro (of vergelijkbaar materiaal) dat in grote hoeveelheden op de grond gegeven wordt is het meest ideale verrijkmateriaal, maar dit is niet in alle systemen/vloertypes even haalbaar. Het geven van kleine(re) hoeveelheden stro – 200 gram stro per vleesvarken per dag – die éénmaal of verspreid over meerdere keren per dag in het hok worden verstrekt kan een valabel alternatief zijn. Uit onderzoek blijkt namelijk dat als er per vleesvarken dagelijks minimaal 200 gram stro in het hok wordt gegeven het manipulatiegedrag ten opzichte van de hokgenoten afneemt.

Op een dichte vloer blijft het stro vrij goed liggen, maar in een volroosterhok is ook dit niet evident. Bij een controle zal men nagaan of er effectief nog een hoeveelheid stro of een spoor van recente stroverstreking aanwezig is. In **figuur 1** zie je de hoeveelheid stro bij het verstrekken (links), na 15 minuten (midden) en na 30 minuten (rechts), zowel bij een roostervloer (boven) als bij een dichte vloer (onder).

Tabel 1. Voorbeelden van verrijkmateriaal dat op zich kan volstaan (mits de evaluatiemethode op een gunstig effect wijst).

Type	Voorbeelden
Bedding (ruime hoeveelheid, op de grond)	Bv. stro, zaagsel, miscanthus (olifantsgras)
Los materiaal (kleine hoeveelheid, op de grond of uit een buis/ruif of geperst)	Bv. stro, zaagsel, miscanthus (olifantsgras)
Ruwvoeder in een ruif/voederbak/container met openingen	Bv. kuilmaïs, hooi, stro, bietenpulp, gras, mengsel van vorige, knolgewassen (raap, biet)
Ketting met daaraan anorganisch zacht en vervormbaar materiaal	Bv. ketting met zachte vervormbare rubber, ketting met kunststof met dezelfde eigenschappen, ketting met bijttrubber, ketting met tuinslang, ketting met zachte darm, uit flexibel rubber of flexibele kunststof bestaande commercieel beschikbare speeltjes
Ketting met daaraan organisch zacht en vervormbaar materiaal	Bv. vers, ongebruikt en ongedroogd hout
Organisch zacht en vervormbaar materiaal in houder	Bv. vers, ongebruikt en ongedroogd hout in een aan de wand bevestigde houder of buis
Vast te knopen organisch materiaal	Bv. jute (lap of zak), natuurtouw (hennep, sisal)
Vast te knopen anorganisch materiaal	Bv. (fietsbinnen)banden (zonder ventiel), tuinslang

Figuur 1. Hoeveelheid stro bij het verstrekken (200 g), na 15 en na 30 minuten (Beelden: Varkensloket).

Figuur 2. Verrijking die voldoet (mits de evaluatiemethode op een gunstig effect wijst) (Beelden: Departement Landbouw en Visserij).

Figuur 3. Verrijking die op zich onvoldoende is, maar wel kan in combinatie met andere materialen (opm. de bal mag bovendien niet bevuild zijn) (Beelden: Departement Landbouw en Visserij).

Ook ruwvoeder zoals hooi, bietenpulp, snijmaïs en gras wordt aanvaard op voorwaarde dat er regelmatig voldoende hoeveelheden van worden verstrekt zodat er steeds ofwel ruwvoeder ofwel sporen van recent verstrekt voeder zichtbaar zijn.

Een ketting met zachte vervormbare rubber of kunststof met dezelfde eigenschappen dat veilig kan worden gebruikt, wordt nog aanvaard als minimaal verrijkmateriaal. Voorbeelden zijn onder andere een ketting met bijtrubber eraan, een ketting met een flexibele tuinslang of andere darm en uit flexibel rubber of flexibele kunststof bestaande commercieel beschikbare speeltjes (**figuur 2** op vorige pagina). Wees je er wel van bewust dat dit minder verrijking biedt aan de varkens en dus minder bijdraagt aan het voorkomen van bijtgedrag. Materiaal dat minder verrijking biedt, wordt dus ook best aangevuld met geschiktere materialen zoals jute lappen/zakken, natuurlijk touw (zoals hennep of sisal), zacht en onbewerkt hout (zoals wilgentakken) of stro (eventueel in een strokoker). Het materiaal wordt best aan een ketting bevestigd of in een wandhouder geplaatst om het van de vloer weg te houden. Tenzij het gaat om beddingmateriaal of los materiaal dat in grote hoeveelheden wordt verstrekt zijn meerdere (liefst verschillende) vormen van verrijking te verkiezen.

Welke verrijkmaterialen voldoen NIET?

Verrijkmateriaal dat moet worden vervangen of aangevuld met meer geschikte materialen

Materiaal dat enkel bestaat uit metaal, harde kunststof of vergelijkbaar hard en onvervormbaar materiaal, zoals een ketting, een ketting met harde kunststof, een voederketting of een harde bal, wordt niet langer als voldoende beschouwd (**figuur 3**). Daarom moeten deze materialen aangevuld worden met of vervangen worden door geschiktere materialen uit de eerste categorie.

Verrijkmateriaal dat niet mag worden verstrekt

Een belangrijke voorwaarde waaraan verrijkmateriaal moet voldoen, is dat het veilig moet zijn voor de dieren. Het gebruik van autobanden als verrijkmateriaal is verboden wegens het risico op verwondingen en het gevaar voor de voedselveiligheid. Synthetisch touw dat wordt door-geslikt kan verstoppingen geven in de darmen. Let ook op voor materiaal dat chemisch (bv. met sporen van verf of van inkt) of biologisch (geef bv. nooit gedroogde varkensoren/hondensnacks aan varkens) vervuild kan zijn. Oud, gedroogd of eerder gebruikt hout is onveilig wegens de splinters en kans op aanwezigheid van andere scherpe objecten zoals nagels. Geef ook geen (hout/snoeisels van) giftige planten (bv. taxus, buxus, rododendron, gouden regen). Gebruik geen karton waarin nietjes aanwezig kunnen zijn. Zeer droog zaagsel kan stoffig en irriterend zijn voor de luchtwegen. Let op: slecht opgeslagen stro, onbehandelde turf of compost van champignons kunnen ook ziekteverwekkers bevatten en nefast zijn voor de gezondheid van de varkens. Vervuilde materialen moeten vermeden worden. ←

De informatie over verrijking op de website van de dienst dierenwelzijn - <https://www.lne.be/verrijkmateriaal-voor-varkens> zal tegen half november worden geactualiseerd, o.m. met de inhoud van dit artikel.

Tips en aandachtspunten

- Hang/monteer verrijkmateriaal op ooghoogte van de dieren, maar let ook op de veiligheid van de verzorger(s)
- Verstrek bij voorkeur meerdere en verschillende materialen
- Wissel af van materialen
- Zorg dat alle varkens uit een groep toegang hebben tot het materiaal
- Evalueer de materialen op een ernstige manier. Een materiaal voldoet pas als uit de evaluatie een gunstig effect blijkt